

Correctievoorschrift HAVO

2026

tijdvak 2

maatschappijwetenschappen

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 tot en met 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goedgekeurd worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

Toelichting status correctievoorschrift

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Verkeer tussen examinerator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector)

Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Toelichting aanvullingen op het correctievoorschrift

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking:

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout:

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen. Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de n-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

NB Bij veel vragen kent het correctievoorschrift twee onderdelen: 'een juist antwoord bevat' en 'voorbeeld van een juist antwoord'. Het 'een juist antwoord bevat' is bepalend voor de toekenning van scorepunten. Het 'voorbeeld van een juist antwoord' is volgens de examenmakers het meest voor de hand liggende antwoord. Als er sprake is van een vakinhoudelijk correcte toepassing van de criteria van 'een juist antwoord bevat', moeten aan antwoorden die afwijken van het voorbeeldantwoord scorepunten worden toegekend.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Fluittaal

1 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg dat de fluittaal deel uitmaakt van de cultuur van het Turkse bergdorp, met een toepassing van de omschrijving van het kernconcept cultuur 1
- informatie uit regel 1 tot en met 27 van tekst 1 om cultuur te illustreren 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De fluittaal maakt deel uit van de cultuur van het Turkse bergdorp, omdat het fluiten een uitdrukingsvorm is die de bewoners van het Turkse bergdorp hebben verworven als lid van een samenleving. 1
- De bewoners van het Turkse bergdorp kunnen zich namelijk uitdrukken door zinnen te fluiten (r. 5-9). 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

2 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat het gebruik van de Turkse fluittaal kan hebben bijgedragen aan de sociale cohesie in het bergdorp Kuşköy, met:

- informatie uit regel 1 tot en met 27 van tekst 1 om sociale cohesie te illustreren 1
- een toepassing van de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In tekst 1 staat dat mensen in Kuşköy de Turkse fluittaal in het verleden vooral gebruikten om elkaar te vragen te komen helpen op het land (r. 19-20). 1
- Het gebruik van de Turkse fluittaal kan daarmee de mate waarin de bewoners van het bergdorp een beroep op elkaar kunnen doen, hebben vergroot. 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

3 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat de gouverneur de bewoners over de eerste barrière van het barrièremodel kan helpen, met:

- informatie uit regel 28 tot en met 41 van tekst 1 om de eerste barrière te illustreren 1
- een toepassing van de eerste barrière waaruit het erkend krijgen van een probleem blijkt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In tekst 1 staat dat de gouverneur vindt dat de Turkse fluittaal behouden moet blijven (r. 40-41). 1
- Door het erkennen van het uitsterven van de Turkse fluittaal als probleem kan de gouverneur de bewoners over de eerste barrière van het barrièremodel helpen. 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- informatie uit regel 1 tot en met 24 van tekst 2 waaruit het kenmerk praktische handelingswijsheden / ingesleten gewoontes blijkt 1
- van generatie op generatie overgedragen praktische handelingswijsheden / ingesleten gewoontes of een parafrasering daarvan 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In tekst 2 staat dat de bewoners van het bergdorp Antia het verklanken en verstaan van de fluittaal al tweeduizend jaar als goed bewaakte traditie doorgeven aan hun kinderen (r. 18-20). 1
- Hierin is het van generatie op generatie overdragen van een praktische handelingswijsheden, namelijk het communiceren via fluittaal in de bergen, te herkennen. 1

5 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat de koerier een fluiters van de Griekse fluittaal geworden is, met:

- een toepassing van 'een element van een andere cultuur dan waarin iemand is opgegroeid' uit de omschrijving van het kernconcept acculturatie en informatie uit regel 38 tot en met 49 van tekst 2 1
- een toepassing van 'aanleren'/'verwerven' uit de omschrijving van het kernconcept acculturatie en informatie uit regel 38 tot en met 49 van tekst 2 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De fluittaal is een nieuw cultuurelement voor de koerier. Hij is er niet mee opgegroeid. De koerier komt namelijk niet uit Antia, maar uit een andere plaats in Griekenland, Karystos (r. 45 en r. 49). 1
- De koerier heeft de Griekse fluittaal aangeleerd en verworven, namelijk na zeven jaar les van de beste fluiters van Antia (r. 44-46). 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

6 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

a

- de afhankelijke variabele (het percentage klinkers dat correct verstaan is / de mate waarin klinkers correct verstaan worden) en de onafhankelijke variabele (het wel of niet geoefend zijn) 1

b

een redenering dat socialisatie het verschil in het verstaan van klinkers in de fluittaal tussen geoefende en ongeefende luisteraars kan verklaren, met

- gegevens uit tabel 1 die de redenering ondersteunen 1
- een toepassing van 'overdracht/verwerving' uit de omschrijving van het kernconcept socialisatie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

a

- De afhankelijke variabele in tabel 1 is het percentage klinkers in de Spaanse fluittaal dat correct verstaan is. En de onafhankelijke variabele in tabel 1 is het wel of niet geoefend zijn in de Spaanse fluittaal. 1

b

- Uit de gegevens uit tabel 1 kan opgemaakt worden dat het verstaan van de klinkers in de fluittaal afhankelijk is van de oefening in de fluittaal. Alle onderzochte klinkers worden namelijk beter verstaan door iemand die geoefend is in de Spaanse fluittaal (gemiddeld 87,5%), dan door iemand die ongeefend is in de Spaanse fluittaal (gemiddeld 53%). 1
- Daaruit kan worden opgemaakt dat het verschil tussen geoefende en ongeefende luisteraars in het verstaan van klinkers in de Spaanse fluittaal, oftewel de verwerving van de fluittaal, kan worden verklaard door het oefenen van de Spaanse fluittaal, ofwel de overdracht van de fluittaal. 1

Opmerking

Als het antwoord geen redenering bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 Eindeloos ouderschap

7 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- het kostwinnergezin/traditioneel gezin dat / de bevelshuishouding die het meest gebruikelijk was in de periode van de jaren twintig tot de jaren zestig, met de traditionele/duidelijke man-vrouwtaakverdeling 1
- het moderne gezin dat / de onderhandelingshuishouding die opkomt vanaf de jaren zestig, met overleg binnen het gezin over de taakverdeling / met meer gelijke taakverdeling tussen man en vrouw / met meer gedeelde verantwoordelijkheid voor het gezinsinkomen en de zorgtaken 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Voor en tijdens de jaren zestig was het kostwinnersgezin het meest gebruikelijk, met een duidelijke taakverdeling tussen man en vrouw in werk en zorg. 1
- In de jaren zestig kwam het moderne gezin op, met een meer gelijke taakverdeling tussen man en vrouw. 1

8 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een kenmerk van een open samenleving dat uit het liedje blijkt 1
- informatie uit regel 1 tot en met 29 van tekst 3 waaruit dit kenmerk blijkt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Een kenmerk van een open samenleving is dat opleiding belangrijk is voor het bepalen van iemands positie. 1
- Volgens tekst 3 adviseert het liedje mensen om hun kinderen te laten studeren (r. 1), zodat hun kinderen het verder zullen brengen dan zichzelf (r. 11-14). 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat volgens tekst 3 de neerwaartse sociale mobiliteit onder de volwassen kinderen van babyboomers is toegenomen, met:

- informatie uit regel 1 tot en met 29 van tekst 3 om sociale mobiliteit te illustreren 1
- een toepassing van het begrip sociale mobiliteit 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Volgens tekst 3 blijven kinderen vaker dan voorheen steken op een lager opleidings- en beroepsniveau dan hun ouders (r. 14-21). 1
- Dat wil zeggen dat de maatschappelijke positie van de volwassen kinderen vaker lager zal zijn dan de maatschappelijke positie van hun ouders. 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

10 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg met welk instrument de overheid na de Tweede Wereldoorlog ouderen ging ondersteunen, met het verzekeren tegen (bepaalde vormen van) inkomensverlies als instrument van de overheid 1
- AOW/basispensioen als voorbeeld van het gekozen instrument van de overheid uit regel 30 tot en met 59 van tekst 3 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De overheid verzekerde ouderen tegen inkomensverlies, wat een instrument van de overheid is om sociale ongelijkheid te beïnvloeden. 1
- In tekst 3 staat namelijk dat na de Tweede Wereldoorlog de AOW kwam (r. 35-37). 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg dat in de hulp van de ouders aan hun volwassen kinderen affectieve bindingen te herkennen zijn, met een toepassing van dit type bindingen en een voorbeeld uit tekst 3 1
- een uitleg dat in de hulp van de ouders aan hun volwassen kinderen economische bindingen te herkennen zijn, met een toepassing van dit type bindingen en een voorbeeld uit tekst 3 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Volgens tekst 3 kunnen ouders uit de babyboomgeneratie wakker liggen van de situatie van hun volwassen kinderen (r. 22-25). Daaruit blijkt afhankelijkheid die te maken heeft met gevoelens van ouders voor hun volwassen kinderen. Dus zijn in de hulp van de ouders aan hun volwassen kinderen affectieve bindingen te herkennen. 1
- In tekst 3 staat dat ouders hun volwassen kinderen helpen als zij hen zien worstelen met geld (r. 25-29) / Zonder hulp van hun ouders kunnen volwassen kinderen soms nauwelijks rondkomen (r. 44-47). Daaruit blijkt afhankelijkheid die te maken heeft met de distributie van schaarse goederen van ouders aan hun volwassen kinderen. Dus zijn in de hulp van de ouders aan hun volwassen kinderen economische bindingen te herkennen. 1

Opmerking

Maximaal 1 scorepunt toekennen indien twee keer hetzelfde voorbeeld uit tekst 3 wordt gebruikt.

12 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- marktpartijen/bedrijven/individu als actor bij het oplossen van het probleem baanonzekerheid onder jongvolwassenen volgens het liberalisme 1
- de overheid als actor bij het oplossen van het probleem van baanonzekerheid onder jongvolwassenen volgens het socialisme/de sociaaldemocratie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Volgens het liberalisme staan bedrijven centraal bij het oplossen van problemen op de arbeidsmarkt. 1
- Volgens het socialisme staat de overheid centraal bij het oplossen van problemen op de arbeidsmarkt. 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat in de beschrijving van Vuijsje en Groen van familie in de jaren zestig een sociale institutie te herkennen is, met:

- informatie uit tekst 4 waarin sociale institutie te herkennen is 1
- een toepassing van het kernconcept sociale institutie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Volgens Vuijsje en Groen bestond familie uit mensen die je niet eens zelf had gekozen en tegenover wie je stoffige verplichtingen had, zoals het bezoeken van je ooms en tantes (r. 4-10). 1
- In deze beschrijving van familie in de jaren zestig is een sociale institutie te herkennen, omdat de familie bestaat uit een complex van (informele) regels die het gedrag van familieleden onderling reguleren, zoals het regelmatig bezoeken van andere familieleden. 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

14 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat in de verandering in de familierelaties van babyboomers in de jaren zestig individualisering te herkennen is, met:

- een toepassing van 'het vergroten van zelfstandigheid' uit de omschrijving van het kernconcept individualisering 1
- informatie uit tekst 4 waaruit 'het vergroten van zelfstandigheid' uit de omschrijving van het kernconcept individualisering blijkt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In de verandering in familierelaties van babyboomers in de jaren zestig is individualisering te herkennen, omdat babyboomers hun zelfstandigheid vergroten in het uitzoeken van nieuwe sociale relaties, zoals vrienden. 1
- Volgens Vuijsje en Groen kon je beter vertrouwen op vrienden dan op familie, omdat vrienden mensen zijn die je kan uitzoeken zonder maatschappelijke dwang en op basis van je eigen voorkeur (r. 10-14). 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 3 Criminele hulpjes bij liquidaties

15 maximumscore 1

Een juist antwoord bevat een uitleg dat het vraagstuk liquidaties voldoet aan een factor voor politieke agendavorming, met de factor dat de situatie hevige emoties oproept / als ongewenst wordt ervaren door een groot aantal mensen en informatie uit de inleiding waaruit de gekozen factor blijkt.

voorbeeld van een juist antwoord:

Volgens de inleiding is de maatschappelijke verontwaardiging over liquidaties groot. Dat betekent dat het vraagstuk liquidaties hevige emoties oproept, wat een factor is voor politieke agendavorming.

16 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat globalisering zal hebben bijgedragen aan de toename van het aantal liquidaties, met:

- informatie uit de inleiding van de opgave om globalisering te illustreren 1
- een toepassing van het kernconcept globalisering 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In de inleiding van de opgave staat dat het aantal liquidaties stijgt vanaf het moment dat de internationaal georganiseerde smokkel van drugs groeit. 1
- Het groeien van internationaal georganiseerde smokkel wil zeggen dat contacten en afhankelijkheden in de drugswereld zich uitbreiden over landsgrenzen heen. Dus zal globalisering hebben bijgedragen aan de toename van liquidaties. 1

Opmerking

Als het antwoord geen uitleg bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

- een hypothese over een verband tussen het aantal liquidaties en onveiligheidsbeleving, met de formulering Hoe ..., des te ..., die te toetsen is met tabel 2 en tabel 3 1
- een uitleg dat de afhankelijke/onafhankelijke variabele over het aantal liquidaties uit de eigen hypothese over objectieve onveiligheid gaat, met een toepassing van het begrip objectieve onveiligheid 1
- een uitleg of de hypothese kan worden bevestigd of verworpen, met gegevens uit tabel 2 en tabel 3 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Hoe meer liquidaties er plaatsvinden, des te onveiliger mensen zich voelen. 1
- Het aantal liquidaties gaat over het aantal (geregistreerde) misdrijven, wat iets zegt over de objectieve onveiligheid. Het aantal liquidaties is de onafhankelijke variabele van de hypothese. Dus gaat de onafhankelijke variabele uit de hypothese over objectieve onveiligheid. 1
- In 2013 zijn de meeste liquidaties in Noord-Holland gepleegd, terwijl in 2013 het percentage onveiligheidsbeleving in Utrecht het hoogst was. / Tussen 2013 en 2016 schommelt het aantal liquidaties in Utrecht, terwijl in deze jaren de onveiligheidsgevoelens in Utrecht afnemen. Dus kan het verband tussen liquidaties en onveiligheidsgevoelens niet worden gelegd. Op basis van tabel 2 en tabel 3 kan de hypothese verworpen worden.
of
Tussen 2013 en 2016 is in alle provincies het aantal liquidaties afgenomen (in totaal van 22 in 2013 naar 16 in 2016) en is tussen 2013 en 2016 in alle provincies de onveiligheidsbeleving afgenomen (in totaal van 39% in 2013 naar 36% in 2016). Dus kan tussen liquidaties en onveiligheidsgevoelens een verband worden gelegd. Op basis van tabel 2 en tabel 3 kan de hypothese bevestigd worden. 1

Vraag	Antwoord	Scores
18	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	• een voorbeeld uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5 van hoge straffen als preventieve maatregel vanuit de klassieke school	1
	• een voorbeeld uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5 van speciale preventie/hulpverlening als preventieve maatregel vanuit de moderne school	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	• In tekst 5 staat dat de criminele straatjongeren zich niet laten weerhouden door hoge celstraffen (r. 3-7). Hoge straffen is een voorbeeld van een preventieve maatregel vanuit de klassieke school van het strafrecht.	1
	• In tekst 5 staat dat de jongeren al jong te maken krijgen met hulpinstanties (r. 16-18). Hulpverlening is een voorbeeld van een preventieve maatregel vanuit de moderne school van het strafrecht.	1
19	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	• een uitleg dat nature te herkennen is in de beschrijving van criminele straatjongeren, met een toepassing van nature en informatie uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5	1
	• een uitleg dat nurture te herkennen is in de beschrijving van criminele straatjongeren, met een toepassing van nurture en informatie uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	• In tekst 5 staat dat veel criminele straatjongeren zwakbegaafd zijn (r. 19-20). Zwakbegaafd zijn is een biologische of erfelijke factor, dus is nature te herkennen in de beschrijving in tekst 5 van criminele straatjongeren.	1
	• In tekst 5 staat dat criminele straatjongeren vaak in een probleemgezin opgroeien (r. 14-16). Opgroeien in een probleemgezin is een factor van opvoeding en omgeving, dus is nurture te herkennen in de beschrijving in tekst 5 van criminele straatjongeren.	1

Vraag	Antwoord	Scores
20	maximumscore 2 Een juist antwoord bevat: • het noemen van beperkte normatieve integratie of beperkte sociale participatie • een uitleg dat de component beperkte normatieve integratie / beperkte sociale participatie te herkennen is in de beschrijving van criminele straatjongeren, met een toepassing van het gekozen component en informatie uit regel 1 tot en met 34 van tekst 5 voorbeeld van een juist antwoord: • De component beperkte normatieve integratie is te herkennen in de beschrijving van criminele straatjongeren. • In tekst 5 staat namelijk dat het criminele straatjongeren niets lijkt te kunnen schelen of omstanders gevaar lopen (r. 1-3). Dat wil zeggen dat zij gangbare waarden/normen, zoals veiligheid/het niet in gevaar brengen van anderen, beperkt naleven. of • De component beperkte sociale participatie is te herkennen in de beschrijving van criminele straatjongeren. • In tekst 5 staat namelijk dat criminele straatjongeren volgens criminoloog De Jong denken dat ze niks met deze maatschappij te maken hebben (r. 28-31). Dat wil zeggen dat ze zich afzonderen van de maatschappij.	1 1 1 1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een redenering dat de anomietheorie het criminele gedrag van de straatjongeren kan verklaren, met:

- informatie uit tekst 5 om de anomietheorie te illustreren 1
- een toepassing van de anomietheorie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Volgens De Jong gaan de straatjongeren ervan uit dat de samenleving hun hooguit een baantje als schoonmaker in het vooruitzicht stelt (r. 31-34), terwijl zij in de criminaliteit snel heel veel geld kunnen verdienen (r. 45-47). 1
- Volgens de anomietheorie neemt de kans op crimineel gedrag toe als algemeen aanvaarde doelen niet via legale wijze te behalen zijn. Met een legale baan als schoonmaker behalen deze straatjongeren geen algemeen aanvaard doel, zoals veel geld verdienen, terwijl dit doel wel behaald kan worden met niet-legale klusjes voor criminele ronselaars. Daardoor neemt de kans toe dat de straatjongeren zich crimineel gaan gedragen. 1

Opmerking

Als het antwoord geen redenering bevat, kan maximaal 1 scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat een redenering dat criminele ronselaars macht kunnen uitoefenen op straatjongeren, met:

- informatie uit regel 35 tot en met 73 van tekst 5 waaruit een affectieve machtsbron blijkt 1
- een toepassing van een omschrijving van affectieve machtsbron 1
- een toepassing van het kernconcept macht en informatie uit regel 35 tot en met 73 van tekst 5 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De ronselaars kunnen de straatjongeren het gevoel geven dat zij gewaardeerd worden en dat zij ergens bij horen, waarmee de ronselaars loyaliteit opbouwen (r. 40-44). 1
- Dat wil zeggen dat de ronselaars het vermogen hebben om straatjongeren emotioneel aan zich te binden, wat een affectieve machtsbron is. 1
- Met deze machtsbron kunnen de criminele ronselaars sommige straatjongeren ertoe aanzetten misdrijven te plegen, waarmee zij de handelingsmogelijkheden van deze straatjongeren beperken. Deze jongeren doen namelijk wat de ronselaars zeggen (r. 68-71). 1

Opmerking

Als het antwoord geen redenering bevat, kan maximaal 2 scorepunten worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

a

- de dimensie lage onzekerheidsvermijding versus hoge onzekerheidsvermijding 1

b

- een redenering dat een cultuur van lage onzekerheidsvermijding bij het leven van criminele straatjongeren past, met een toepassing van lage onzekerheidsvermijding en informatie uit regel 35 tot en met 73 van tekst 5 1

voorbeeld van een juist antwoord:

a

- De zesde dimensie van Hofstede is lage onzekerheidsvermijding versus hoge onzekerheidsvermijding. 1

b

- Het leven van criminele straatjongeren past bij een cultuur van lage onzekerheidsvermijding. Criminele straatjongeren voelen zich niet snel bedreigd door onzekere situaties. In tekst 5 staat namelijk dat deze jongeren, als ze eenmaal geronseld zijn, al heel snel een zwaar misdrijf plegen (r. 59-62). 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinerator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 24 juni.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	Het geluid van de taal zonder woorden ebt langzaam weg in Turkije. NOS, 27 augustus 2018. https://nos.nl/artikel/2247808-het-geluid-van-de-taal-zonder-woorden-ebt-langzaam-weg-in-turkije.html
tekst 2	Greece's disappearing whistled language. BBC Travel, 1 augustus 2017. bbc.com , 2019
tabel 1	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, op basis van Meyer, J., Dentel, L. and Meunier, F. (2017) Categorization of Natural Whistled Vowels by Naïve Listeners of Different Language Background. <i>Front. Psychol.</i> 8:25.: p.5) doi: 10.3389/fpsyg.2017.00025
tekst 3	Herman Vuijsje en Anneke Groen. (2017.) <i>Eindeloos ouderschap; zorgen voor je kinderen houdt nooit meer op.</i> Amsterdam: AUP: p.43-47
tekst 4	Herman Vuijsje en Anneke Groen. (2017.) <i>Eindeloos ouderschap; zorgen voor je kinderen houdt nooit meer op.</i> Amsterdam: AUP: p.138

- tabel 2 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, op basis van B. van Gestel en M.A. Verhoeven. (2017) Liquidaties nieuwe stijl. Verruwing en professionalisering bij liquidaties in Nederland. In: Justitiële verkenningen; Liquidaties in Nederland. WODC en Boom juridisch, jr. 43, nr.5: p.12
- tabel 3 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, op basis van <https://opendata.cbs.nl/statline>, 2019
- tekst 5 De nieuwe generatie criminelen in de 'Mocro War' heeft schijt aan alles, behalve aan de eigen groep. De Volkskrant, 7 september 2018